

УДК 37.017 (091)

ПЕРЕДУМОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Боченко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В цій статті розглянуті теоретичні передумови сучасної гуманістичної педагогіки. Теоретичні ідеї, які мали своєю можливістю втілитись на практиці, гарно розглянуті Миколою Добролюбовим та Миколою Новиковим.

Ключові слова: М. Добролюбов, М. Новиков, повага до дітей, самовиховання.

ПРЕДПОСЫЛКИ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ

Боченко О.В.

В этой статье рассмотрены теоретические предпосылки современной гуманистической педагогике. Теоретические идеи, которые были предоставлены Н. Добролюбовым и Н. Новиковым, были воплощены на практике в XX столетие и имеют большое влияние на дальнейшее развитие педагогических знаний.

Ключевые слова: Н. Добролюбов, Н. Новиков, уважение к личности ребенка, самовоспитание.

THEORETICAL PREMISES OF PEDAGOGICAL OF TODAY

Bochenko O. V.

This article has peculiarity theoretical premises of pedagogical of today.

The article has pedagogical ideas of XYIII and XIX century.

Key words: M. Dobrolubov, M. Novikov, have the respect of children, self-education.

Ще у давні часи у суспільстві виникла потреба у здійсненні педагогічної функції. З часом знання про виховання, навчання та освіти вийшли у самостійний простір.

XX сторіччя дало науці, практиці, суспільству знані імені Антона Семеновича Макаренка та Василя Олександровича Сухомлинського, які, теорію, яка була сформована в інших часах, втілили на практиці, і яка визиває у сучасних поколінь не зневагу, а захоплення.

Ось, що пишуть студенти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна радіофізичного факультету: «Чем больше читаешь Макаренко, тем глубже понимаешь, что все его идеи, книги, статьи объединяет мысль: для воспитания и развития человека необходимо пользоваться разумными средствами. Я в восторге от его психолого-педагогических методов» – Архипова Александра.

«Многие идеи В.А. Сухомлинского меня весьма заинтересовали, они кажутся мне весьма важными для современной педагогики» – Герус Анастасия.

«Сухомлинский создал оригинальную педагогическую систему, основанную на принципах гуманизма, на признании личности ребенка высшей ценностью, на которую должны быть ориентированы процессы воспитания, образования, творческая деятельность сплоченного коллектива педагогов-единомышленников и учащихся» – Архипова Александра.

Для того, щоб бути втіленими на практиці, головним ідеям необхідні були теоретичні передумови, а їх коріння – у XIX та XVIII сторіччях. Звернемося тільки до 2 осіб – Миколи Івановича Новикова, про якого Сухомлинський писав, що педагоги та суспільство неправильно розуміли та читали його педагогічні твори про результат виховання, освіти та навчання, а результат цей – успішна та ЩАСЛИВА людина, та до трудів Миколи Добролюбова.

Видатний літературний критик-публіцист і педагог Микола Олександрович Добролюбов народився 24 січня 1863 року у Нижньому Новгороді у сім'ї священика. Здобувши початкове виховання та навчання під керівництвом матері – Зінаїди Василівни Покровської, у 1847 році Микола вступає у вищий клас духовного училища. У 1848 році переходить навчатись у духовну семінарію. У 1853 році вступає

до Петербурзького Головного педагогічного інституту на історико-філологічний факультет.

З 1857 року Микола Добролюбов стає завідувачем літературно критичним відділом журналу «Сучасник», де з 1856 по 1861 роки друкував всі свої статті та рецензії, в яких він розглядав питання політики, соціології, філософії та педагогіки.

Перу Миколи Добролюбова належать кілька десятків педагогічних статей.

Саме у цей час з'являються його праці, які мали великий вплив не тільки на розвиток педагогічних знань, але й на все суспільство. Ці статті мали такі назви: «Пр значення авторитету у вихованні», «Про народне виховання», «Всеросійські ілюзії, руйновані різками», «Органічний розвиток людини в зв'язку з її розумовою і моральною діяльністю», «Думки про заснування відкритих жіночих шкіл», «Огляди дитячої літератури» та багато інших.

У 1860 році Микола Добролюбов відправляється закордон, через рік повертається до Росії. У цьому ж році, 17 жовтня, його не стало.

У своїх педагогічних працях Микола Добролюбов різко критикує виховання молоді, яка ґрунтується на:

- на авторитарному ставленні дорослих до підростаючого покоління,
- на беззаперечній слухняності дітей,
- відсутності самостійності у судженнях підлітків та юнаків, що завдають величезної шкоди формуванню дитячої особистості, вбиваючи в них відчуття власної гідності, розумності, свідому моральність, тобто те, що є основою лю д я н о с т і.

Добролюбов пише:

«... більша частина наших педагогічних міркувань, чудово розбираючи питання найвищої філософії, подаючи вірні і корисні правила з точки зору релігійної, державної, моральної, загально психологічної, випускає з уваги одну дуже важливу обставину – д і й с н е ж и т т я й п р и р о д у людини і взагалі вихованців. Через те часто дитина приноситься у жертву педагогічним розрахункам» [1, С. 32].

«Молодше покоління неодмінно повинне бути під наглядом та впливом старшого покоління, і це приносить велику користь для розвитку й удосконаленню людини і всього людства. Ніхто не стане цю-

му заперечувати. Ми говоримо тільки про те, – що навіщо ж ставити минуле ідеалом для майбутнього, навіщо вимагати від нових поколінь б е з у м о в н о г о, сліпого, підкорення думкам попередніх? Навіщо знищувати самостійний розвиток дитини, насилуючи її природу, вбиваючи у неї в і р у в с е б е і примушуючи робити

- тільки те, чого Я хочу,
- тільки так, як Я хочу,
- тільки тому, що Я хочу?

Вимагаючи такої безумовної покори, ви знищуєте розумний, правильний, вільний розвиток дитини, що можна бачити з численних прикладів та теоретичних міркувань» [1, С. 35].

Микола Добролюбов пише, що звикаючи робити все без заперечень, не переконавшись в істині і добрі, а тільки з наказу, людина стає байдужою до добра і зла, і спокійнісінько робить вчинки, які несумісні з моральним почуттям, виправдовуючись тим, що «так наказано» [1, С. 39]. Він ставить питання, що невже можна дати цілком дитині волю, ні в чому на спиняючи її, та в усьому поступаючи її капризам? І сам відповідає:

ЗОВСІМ НІ:

Ми г о в о р и м о тільки, що не треба дресирувати дитину, по черзі вдало використовуючи покарання та заохочення;

Ми х о ч е м о, щоб у вихованні панувала розумність і щоб розумність ця була відома не тільки вчителю, але, щоб її усвідомлювала ясно й сама дитина;

Ми з а я в л я є м о, що всі заходи вихователя повинні пропонуватись у такій формі, щоб могли бути цілком і ясно зрозумілі у власній свідомості дитини;

Ми в и м а г а є м о, щоб вихователі виявляли більше п о в а г и до людської природи і дбали про розвиток, а не про пригнічення в н у т р і ш н ь о ї людини в своїх вихованцях, щоб виховання прагнуло зробити людину моральною – не внаслідок звички, а внаслідок свідомості і власного прагнення [1, С. 41].

Ми д у м а є м о – головне, що повинен мати на увазі вихователь, – це П О В А Г А до людської природи в дитині, забезпечення їй в і л ь н о г о, нормального розвитку, прагнення прищепити їй правильне поняття про речі, живі і тверді переконання, – змусити її діяти

с в і д о м о, з поваги до добра і правди, а не зі страху і не з корисних мотивів заслужити похвалу і нагороду [1, С. 47].

На ж и в и й д у х, – не на виховання зовнішньої форми, а на розвиток В н у т р і ш н ь о ї л ю д и н и, – ось завдання, яке має здійснити виховання [1, С.48].

Микола Добролюбов стояв за право дівчат на однакову освіту з хлопцями.

У своїй статті «Думки про заснування відкритих жіночих шкіл» він наводить приклад становища жіночої освіти. У школах навчалось у 16 разів менше дівчат ніж хлопців, з яких 20 відсотків навчалось у закритих пансіонах, що на думку Добролюбова, було дуже негативно, тому що в атмосфері муштри, формалізму, переважною увагою до зовнішніх аксесуарів, псувалась моральність дівчат. Він вважав, що ніякі найкращі заклади не зможуть замінити родинного виховання: «за вихованцями в закладі дивляться все-таки чужі, наймані очі, що ніяк не можуть замінити батьківського нагляду, бо даже ідеальна вихователька не може мати з вихованками таких ніжних, сердечно-одвертих, щирих відносин, які бувають у матері до дітей» [3, С. 136].

У цій статті Микола Добролюбов пише про необхідність змін всього викладання в жіночих школах. Ці зміни можливо здійснити, маючи досвід праці навчальних закладів у Франції, відомих під назвою «Атенеїв», де нема ніяких принад та страхів, ні червоних ні чорних дошок, ні похвальних листів, ні списків про поведінку, ні балів – не має! Адже мета навчання – саме знання, де за неухажливість покаранням буде незнання, а нагородою за любов до знань – знання тверді та чіткі, де від дівчат вимагають думати й робити висновки самостійно, де викликають л ю б о в до з н а н ь, де прищеплюють ясні, повні поняття про предмет, дають матеріал для діяльності всі здібностям і повний простір для їх розвитку.

Головну роль у педагогічному процесі Микола Олександрович віддавав вчителю. У своїх наукових працях: «Всеросійські ілюзії, руйновані різками», «Про народне виховання», «Органічний розвиток людини у зв'язку з її розумовою і моральною діяльністю, промовах і звітах, читаних на урочистих зборах Московської практичної академії комерційних наук у 1858, 1959 роках та інших Добролюбов сформулював в и м о г и до вчителя:

- повага до кожного учня та знання індивідуальних та вікових психологічних та фізіологічних особливостей дітей,
- віра у можливість кожного з учнів,
- глибокі знання педагогіки, психології та предмету, який вчитель викладає,
- високий рівень всебічного розвитку вчителя, приведений в гармонію із загальнолюдськими цінностями,
- властиву культуру поведінки,
- вміння сформувати інтерес до знань та створити атмосферу для розвитку самостійної розумової діяльності,
- вміння ясно та чітко висловлювати свої думки та вимоги,
- вмінні доводити істину переконливо та легко,
- прищеплювати любов до науки.

Велику увагу приділяв Добролюбов підготовці вчительських кадрів. У своєму «Критичному огляді педагогічної літератури XIX століття» він пише, що виховання та освіта тільки тоді може бути цілком успішним, коли робить людину здатною к подальшому с а м о в и х о в а н н я, «цю ж мету необхідно мати й в освіті майбутніх педагогів», «необхідно турбуватись про те, щоб збудити у майбутнього педагога прагнення до самоосвіти та надати засоби до того, щоб шляхом знайомства з різноманітними джерелами та й з тими науковими заходами, за допомогою яких можливо було б самостійно розробляють науку... [1, С.85].

Розглядаючи різноманітні питання виховання та навчання у шкільних закладах, даючи їм різноманітну характеристику та даючи порівняльний аналіз стану закордонного досвіду та його впливу на педагогічні погляди у Росії та Україні, вказуючи мету, загальні положення, методи, Микола Олександрович велику увагу приділяв й розгляду питань становища дітей у родині, де відбирають у «дитяті» право мати власні думки та почуття, де зазіхають на саму особистість дитини, бо проява її самостійності є «злочинним проявом бажання захопити собі рівне положення у родині» [1, С. 533]. Він дає характеристику негарздів виховання дітей у сім'ях з різноманітним соціальним становищем та висловлює необхідність суттєвих змін відносин між батьками та дітьми, які головним чином застосовувались у той час « на практичному

привчання дітей до покори та терпінню», що не сприяло гармонійному розвитку особистості.

Причиною усіх соціальних негараздів Микола Іванович Новиков бачив у відсутності гарної освіти та «худого» виховання, яке йде від того, що людина не має глибоких педагогічних знань, які потрібні не тільки кожному вчителю, а й кожному громадянину.

У 1783 році у журналі «Прибавление к Московским ведомостям» він друкує свій трактат « О воспитанаи и наставлении детей». У цій праці Микола Іванович вперше оголошує педагогіку наукою, метою якої є «формування дітей ЩАСЛИВИМИ людьми та корисними громадянами для суспільства». Він з'ясовує її предмет, який полягає у вихованні тіла, розуму та серця.

На сторінках цієї праці Новиков доводить, що педагогіка дуже важлива «тонка» наука, яка потребує багатьох знань щодо розвитку людини у суспільстві. Головним завданням цієї незвичайної науки є вивчення законів розвитку суспільства та природи, творів цікавих мислителів різних країн та часів, з яких можна черпати користь, робити власні висновки, здобувати власний досвід, спостерігаючи за дітьми, після чого формулювати педагогічні правила та застосовувати їх на практиці, що дуже вдало на практиці втілили не тільки А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, а й Ш.О. Амонашвілі, В.Ф. Шаталов, Є.М. Ільїн та багато інших. Головне не втратити ці надбання з часом і ще ретельніше вивчати надбання людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добролюбов Н.А. Избранные педагогические произведения / Н.А. Добролюбов – Москва: Педагогика, 1952. – 735 с.
2. Добролюбов Н.А. Избранные педагогические произведения / Н.А. Добролюбов – Москва: Педагогика, 1986. – 346 с.
3. Добролюбов М.О. Вибрані педагогічні твори / М.О. Добролюбов – Київ. – 1950. – 382 с.
4. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические произведения / П.Ф. Каптерев. – Москва: Педагогика, 1982. – 703 с.